

для сімфанічнага аркестра, скрыпкі, габоя, віяланчэлі і фартэпіяна, у аснове якога ляжыць “Аповесць мінулых гадоў”, харавога канцэрта “Пахвала Вялікаму князю Уладзіміру Святаслававічу”, канцэрта для хору “Вячэрняя малітва” (словы С.Грахоўскага) і інш. Карыстаючыся новымі выразнымі сродкамі, дасягненнямі ў галіне кампазітарскай тэхнікі, А.Бандарэнка стварае сучасную канцэпцыю духоўнай музыкі. У 90-я гады ХХ ст. ім напісаны “Літургія св.Іаана Златавуста”, “Малітва на замірэньне варагуючых”.

Музыка айца Андрэя адлюстроўвае яго разуменне вобразнай сферы кананічнага тэксту і можа быць для некаторых складанай для ўспрымання. У аснове яго музыкі — інтанацыі старажытнага аднагалосся, толькі ажыццяўляюцца яны ў гарманічнай тэмбравай форме. Гукавая палітра духоўных твораў кампазітара тонкая, разнастайная, маляўнічая; акварэльнасць спалучаецца і з ювелірным мазком, і з шырокай меладычнай фразай.

Праваслаўная музыка нясе дух пакорлівасці, любові да Бога, людзей. Прыгажосць гэтай музыкі -- духоўная, што і ёсць сапраўдная прыгажосць, як вучаць айцы царквы.

Калацэй В.В.,
аспірант кафедры
сацыялогіі і культурызнаўства

ПРА ЭТНАЛАГІЧНЫ АСПЕКТ ВОПЫТУ ВЫВУЧЭННЯ ПЕСЕННАЙ КУЛЬТУРЫ ПАЎНОЧНАЙ БЕЛАРУСІ

Песенная культура Паўночнай Беларусі мае даволі працяглую гісторыю вывучэння. У этнаграфічных выданнях канца ХІХ—пач. ХХ ст. песням Віцебшчыны ўжо было адведзена значнае месца. Між тым вядома: любая з’ява культуры пераходзіць у акадэмічных ведах у больш

трывалую катэгорыю пасля грунтоўнага, якаснага, усебаковага яе вывучэння. Звычайна гэта адбываецца пасля з'яўлення пра яе манаграфіі.

Песенная культура беларускай Поўначы перайшла гэтую мяжу ў 1981 г., калі была выдадзена кніга “Песні Беларускага Паазер'я” З.Мажэйкі. Такім чынам, беларускія этнаграфія, этнамузыказнаўства ніколі не пакідалі без увагі музыку Падзвіння. Але з пункту гледжання этналогіі, калі ўспрымаць яе як параўнанне розных культур на тэарэтычным падмурку, важна тое, што спевы беларускай Поўначы цікавыць не толькі беларусаў. У гэтым кантэксце хацелася б звярнуць увагу на існуючыя ў навуковай літаратуры Беларусі, суседніх краін меркаванні наконт асобных відаў раннетрадыцыйнай класікі паўночна-беларускіх песень.

Звычайна даследчыкі падкрэсліваюць, што паўночнабеларускі мелас грунтоўна звязаны з меласам поўдня Літвы, асабліва цесна ў найбольш архаічных, старажытных яго формах каляндарных працоўных песнях. Адною з першых на сувязь паміж раннімі сляямі меласаў Паўднёва-Усходняй Літвы і Беларусі звярнула ўвагу Ядвіга Чурліянітэ ў сваіх навуковых працах па літоўскім музычным фальклору. У рознай ступені гэтае пытанне закраналі В.Бараўскене, Р.Дрызуле, З.Мажэйка і інш. Адзначалася неабходнасць больш дэталёвага, на дыялекталагічным узроўні, даследавання з'явы. Адным з крокаў у азначаным кірунку можна лічыць гэты артыкул. Яго мэтай з'яўляецца спроба ўдакладніць кола пытанняў, што тычацца асноўнай тэмы ў агульнакультуралагічным плане.

У беларускім і ў літоўскім этнамузыказнаўстве, увогуле ў фалькларыстыцы традыцыйна склаліся неаднолькавыя падыходы да каляндарнай і працоўнай песеннай абраднасцей. Жанравы падзел у працах беларускіх даследчыкаў мае каляндарную “дамінанту”. Літоўцы ў пытаннях класіфікацыі акцэнтуюць працоўную прымеркаванасць напеваў.

Нягледзячы на пэўныя цяжкасці, якія выклікае такое становішча пры параўнанні, відавочна: асноўны масіў каляндарных і працоўных напеваў сумежжа Беларусі і Літвы складаецца з функцыянальных груп, характэрных для абедзвюх рэгіянальных традыцый.

Амаль кожная з функцыянальных груп (напрыклад, калядкі, валачобныя, ворныя, песні пры ўборцы грэчкі і інш.) сустракаецца ў матэрыялах і па Паазер'і, і па Дзукіі, прычым часта ў суправаджэнні аднолькавай ці падобнай абраднасці. Ступень музычнага падабенства варыянтна змяняецца — ад прамых аналогій (пэўныя тыпы валачобных, жніўных песень) да рознай ступені роднаснасці рытмічнай структуры (гэта звычайна датычыцца напеваў маторнага тыпу) або ладава-меладычнай асновы і інтанацыйнага комплексу (напевы тыпу маўлення).

У навуковай літаратуры многа артыкулаў пра падабенства літоўскіх і беларускіх жніўных песень. Разам з тым адзначаецца: безумоўна роднасны літоўскаму латышскі народ мае багаты рэпертуар жніўных песень, але ў ім мала мелодый, блізкіх літоўскім. Наны суседзі палякі і расіяне песень пра жніво амаль не ведаюць, захавалі толькі дажынкавыя. Зноў жа, не маюць сваіх велікодных аналогій у суседзяў беларускі валачобны абрад, літоўскі “лалавімас”, аднак, бясспрэчна, падобныя беларускія і літоўскія песні, якія суправаджаюць гэтыя абрады.

Пэўныя функцыянальныя групы песень, часцей музычна-абрадавыя комплексы, у даследаваннях нацыянальнага ўзроўню лічацца цалкам (або з агаворкамі) спецыфікай гэтых рэгіёнаў.

Функцыянальныя групы песень	Арэалы пераважнага бытавання
Веснавыя масленічныя “калыскі”	Паазер’е
Льнавыя	Зах. Паазер’е
Літоўскія калядкі	Дзукія
Lalašniku (літ. валачобныя)	Дзукія
Jurginių dainos (літ. юраўскія)	Усх. Дзукія
Заклікі вясны і “паругінэ”	Усх. Дзукія
Пастухоўскія галашэнні	Дзукія
Gėikiu govimo dainos (песні пры ўборцы грэчкі)	Дзукія
Žapimo dainos (песні пры выпасе валоў)	Дзукія

Заслугоўвае ўвагі тое, што песенныя стылі Паазер’я і Дзукіі заснаваны цалкам на манодыі. Яна застаецца абавязковай умовай пры калектыўным выкананні. Літоўскія музыказнаўцы падкрэсліваюць таксама, што ў Паўднёвай Дзукіі амаль не захавалася слядоў існавання сутарціне — асобнага віду старажытнага літоўскага шматгалосся, пашыранага ў літоўскай традыцыі ў тых межах, якія дазваляюць лічыць яго этнавызначальнай з’явай.

Каляндарны і працоўны напеў даследчыкі лічаць “нязменным знакам-сімвалам” са строга акрэсленымі межамі варыяцыйных змен. Змены ў каляндарных напевах магчымы толькі ў тых межах, у якіх напеў працягвае ўспрымацца як “... нязменны знак-сімвал, па вызначэнні народных спевакоў, голас... каляды, масленіцы, азімага і яравога жніва...” і г.д. (З.Мажэйка). Разам з тым каляндарныя працоўныя і каляндарныя абрадавыя песні з’яўляюцца найбольш “нерухомымі”, “неміграцыйнымі” і рухаюцца ў прасторы толькі разам з іх носьбітамі. Гэта адбываецца пры перамяшчэнні значных этнічных груп (паводле Л.Мухарынскай і Т.Якіменкі).

Такім чынам, увогуле каляндарная і працоўная абраднасці лічацца найбольш архаічнымі, “крышталізаванымі”, менш змененымі ў параўнанні з іншымі ў прасторы, часе. Але ў адносінах канкрэтнай храналогіі яе існавання навукоўцы выказваюцца асцярожна.

Узнікненне каляндарна-абрадавых свят і напеваў, якія іх суправаджалі, адносяць да першабытна-абшчыннага ладу (паводле Я.Чурліянiтэ). Яны — першая форма старажытнага протакалендара, якая гіпатэтычна магла з’явіцца яшчэ ў палеаліце (паводле С.Патупы), а больш разгорнутай, стабільнай стала падчас узнікнення жывёлагадоўлі і земляробства. Гэтыя формы гаспадаркі на рубяжы III—II тысячагоддзяў да н.э. прынеслі на тэрыторыі беларуска-літоўскага сумежжа індаеўрапейскія плямёны. Існуе меркаванне, што прадстаўнікі сярэднядняпроўскай археалагічнай культуры, пра якіх ідзе гаворка, былі ўжо носьбітамі балтыйскіх моў (паводле Э.Загарульскага).

Да спадчыны якіх з археалагічных культур — сярэднядняпроўскай або пазнейшых, вісла-нёманскай і культуры штрыхаванай керамікі, або ўвогуле да нашмат пазнейшых часоў — аднесці карані паралелей у раннетрадыцыйнай класіцы песень сумежжа, зараз магчыма толькі меркаваць. Датаванне найбольш старажытных з вядомых даследчыкам сувязей паміж меласамі суседніх народаў — першыя стагоддзі да н.э. (паўднёвыя аўкштайты — фіны і эстонцы, (паводле Я.Чурліянiтэ) або V—VII стст. н.э. (венгры-чувашы, (паводле З.Кодая). У абодвух выпадках час належыць да “балтыйскага” (паводле Э.Загарульскага) этапу гісторыі Беларусі. Таму тлумачыць роднасныя з’явы ў меласах сумежных рэгіёнаў толькі сярэднявечнымі і пазнейшымі запазычаннямі наўрад ці мэтазгодна.